

WSTĘP

Czterdziesty tom naukowego periodyku zdecydowaliśmy się poświęcić problematyce religijnej w ostatnich wiekach, z położeniem akcentu na lata, w których żyjemy. Jej wyborem nie rządził przypadek, skoro świat, według powszechnie akceptowanego systemu liczenia lat, rozpoczął swoje trzecie tysiąclecie po narodzeniu Chrystusa. Nieprzypadkowo uwaga autorów skupiona była na Europie, która zdaje się być laboratorium światowych przemian w tej sferze życia społecznego i indywidualnego.

Gdy w wiekach średnich Stary Kontynent został w całości schryścianizowany, wydawało się jego włodarzom, a nade wszystko papieżom, stanowiącym „duchową głowę” rodziny narodów, połączonych wspólną religią i strukturami wyznaniowymi, że oto nastąpiły warunki budowy ewangelicznego Królestwa Niebieskiego na ziemi. Niebawem na skutek trwałych rozłamów, dokonanych najpierw w roku 1054 we wschodniej części Europy, a potem w XVI wieku po wystąpieniu Marcina Lutera, w wielu państwach europejskich wyznawcy chrześcijaństwa musieli dzielić na co dzień przeświadczenie istnienia nie tylko jednej religijnej prawdy. Zmiany dokonywały się również w spojrzeniu na świat i religie – najpierw w dobie humanizmu, a potem w okresie racjonalizmu. Nasilające się w XIX wieku ataki nie tylko na instytucję Kościoła, ale i jego naukę, a wreszcie proces laicyzacji, sekularyzacji oraz prywatyzacji religii – wszystko to zaczęło spychać religię na margines życia społecznego.

We wszystkich zaprezentowanych rozprawach odnaleźć można nie tylko sygnalizowane historyczne uwarunkowania, ale i symptomy przemian w poszczególnych państwach. Uznaliśmy jednak za celowe analizy owe dopełnić próbami zdiagnozowania aktualnej sytuacji i wyłowienia niektórych problemów, z jakimi przyjdzie się zmierzyć religioznawcom, antropologom kultury i filozofom religii, którzy obecnie mogą jedynie zasygnalizować te nowe zagadnienia przed nauką stojące.

W niniejszym tomie nieprzypadkowo rozbudowany został dział recenzji i refleksji na marginesie wydanych właśnie książek. A trudno nie zauważyć, że właśnie ostatnie miesiące i lata zapoczątkowujące wiek XXI zaowocowały wielością publikacji na interesujący nas temat. Ich treść jest tym godniejsza uwagi, że autorzy wywodzą się z państw o zróżnicowanej sytuacji wyznaniowej.

Całość dzieła dopełnia wykaz prac magisterskich i doktorskich poruszających niniejszą problematykę, a obronionych w Instytucie Religioznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego w ramach kształcenia studentów w systemie studiów magisterskich – zaocznych, stacjonarnych i podyplomowych, a także doktoranckich. Liczebność owych dysertacji, a także liczba pracowników naukowych, która je prowadziła w ramach kilku zakładów funkcjonujących w naszym instytucie, potwierdza żywy udział religioznawstwa krakowskiego w dyskusji na temat religii w nowożytnej dobie i współczesnym świecie.

Licznym autorom, którzy swymi przemyśleniami ubogacili nasze „Studia Religio-logica”, nieobca jest jednak świadomość, że aktualny stan religii w Europie nie upo-

ważnia do podtrzymania prognoz o procesie wymierania religii w całym świecie. Nie można bowiem nie dostrzec fermentu religijnego w Kościele katolickim po Soborze Watykańskim II, będącego rezultatem autorefleksji teologicznej i poczynań ostatnich papieży, wykraczających dalece poza sferę życia kościelnego. Niepodobna odmówić też dynamiki działań innym denominacjom chrześcijańskim, nie wyłączając tych niedawno wyłaniających się z Kościołów o wielowiekowej tradycji. Poprzez inaczej interpretowane religijne prawdy i propozycje odmiennych form religijności zyskują one wielu nowych wyznawców.

Co równie ważne, islam, który na początku wieku XX wydawał się tracić impet z poprzednich wieków z racji kurczenia się zasięgu państw muzułmańskich i utraty ich politycznego znaczenia w świecie, a nawet podporządkowania wszystkich prawie ich obszarów mocarstwu kolonialnym, w ostatnich dziesięcioleciach doznał nowych impulsów i zyskał nowych wyznawców na kontynencie amerykańskim oraz w Europie, którzy wraz z emigrantami z krajów muzułmańskich do dawnych kolonialnych metropolii dość radykalnie zmienili stosunki religijne na obszarach zamieszkiwanych dotąd prawie wyłącznie przez chrześcijan.

Warta odnotowania jest również fascynacja wielu Europejczyków myślą religijną Wschodu, a także religijne ożywienie w obrębie judaizmu wśród potomków jego wyznawców, sponiewieranych i zdziesiątkowanych w czasie II wojny światowej. Również po rozpadzie Związku Radzieckiego i bloku państw tzw. demokracji ludowej, w których propagowano „naukowy ateizm” i prowadzono różnymi metodami walkę ze wszystkimi przejawami religijności, w wielu z nich odżyła religijność. Stąd wyznania chrześcijańskie i religia islamu w wielu państwach tego obszaru obecnie znów posiadają wielu wyznawców.

Kraków, 11 listopada 2007 roku

Jan Drabina